

Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora

Marić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:911737>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

IVA MARIĆ

DIPLOMSKI RAD

**RJEČNIK VARAŽDINSKOGA
KAJKAVSKOG GOVORA**

Zagreb, lipanj, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

DIPLOMSKI RAD

Iva Marić

RJEČNIK VARAŽDINSKOGA KAJKAVSKOG GOVORA

MENTOR: prof. dr. sc. Đuro Blažeka

Zagreb, lipanj, 2022.

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMARRY

1. UVOD.....	1
2. GRAD VARAŽDIN	2
2.1. <i>Zemljopisni položaj.....</i>	2
2.2. <i>Povijesni razvoj</i>	3
2.3. <i>Varaždin danas</i>	6
2.4. <i>Obilježja varaždinskoga kajkavskog govora</i>	7
3. RJEČNIK U NASTAJANJU	11
3.1. <i>O autoru.....</i>	12
3.2. <i>Kratki pregled rječnika varaždinskoga kajkavskog govora</i>	12
3.3. <i>Kulturološki zapisi o gradu</i>	29
3.4. <i>Anegdote iz Rječnika varaždinskoga kajkavskog govora</i>	33
4. ZAKLJUČAK	36
LITERATURA	37

SAŽETAK

Grad Varaždin središte je Varaždinske županije. To je kraj kojega čine bogata i raznolika kultura te povijesna baština. Posljedica je to burnih i raznolikih događanja i povijesti ovog kraja što se odražava i u jeziku tog područja. U području Varaždina govori se kajkavskim narječjem. Pregled rječnika varaždinskoga kajkavskog govora autora Tomislava Lipljina ukazuje na raznolik vokabular, niz kulturoloških zapisa o gradu, anegdota, arhitekturi, povijesti, stanovnicima, njihovim navikama i načinu života. Samo nastajanje rječnika životno je djelo autora koji je rječnik sastavio riječima iz vlastita fonda. Izbor natuknica i primjera osobito je obilježen autrovim intelektom, a koji je prevoditelj dramskih tekstova na kajkavski jezik, kazališni glumac, sudionik brojnih društvenih zbivanja te zaljubljenik u svoj grad, njegovu kulturu i tradiciju. Očuvanje govora ovog područja ključno je zbog očuvanja povijesti, učenja iz povijesti te zaštite kulturno-povijesne baštine.

Ključne riječi: rječnik, Varaždin, povijest, kultura, Tomislav Lipljin

SUMARRY

The city of Varaždin is the center of Varaždin country. It is a region made up of rich and diverse culture and historical heritage. It is a consequence of the turbulent and various events and history of this area, which is reflected in the language of the area. In the region of Varaždin it is spoken in Kajkavian dialect. A review of the Dictionary of the Kajkavian speech of Varaždin by Tomislav Lipljina points to a diverse vocabulary, a series of cultural records about the city, anecdotes, architecture, history, inhabitants, their habits and way of life. The creation of the dictionary itself is the life's work of the author who compiled the dictionary with words from his own collection. The choice of clues and examples is particularly marked by the fact that the author is an intellectual, translator of dramatic text in the kajkavian language, theater author, participant in many social events and a lover of the city, its culture and tradition. Preservation of the language of this area is crucial for the preservation of history and the protection of cultural and historical heritage.

Keywords: dictionary, Varaždin, history, culture, Tomislav Lipljin

1. UVOD

Problematika kojom se bavi ovaj rad jest Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora. Razlog izabrane tematike je zanimljivost te mogućnost učenja faktora utjecaja na govor i oblikovanje jezika uslijed niza povijesnih događaja, procesa i odnosa. Osim toga, upoznavanje s kulturom grada i tradicijom ljudi, njihovih običaja, odnosa i navika.

Glavni cilj rada je ukazati na specifičnosti rječnika varaždinskoga kajkavskog govora te dati uvid na utjecaje njegovog oblikovanja. U radu se kroz četiri poglavlja prezentira izabrana problematika. U uvodu se definira tematika rada, nakon čega se u drugom poglavlju čitatelje upoznaje s područjem Varaždinske županije i grada Varaždina kroz definiranje zemljopisnog položaja, povijesnog razvoja te razvoja županije danas kako bi se ukazalo na faktore oblikovanja govora. Treće poglavlje donosi informacije o samom nastajanju rječnika kao i kratki pregled Rječnika varaždinskoga kajkavskog govora. U svrhu prikaza specifičnosti, odabrane su natuknice koje prikazuju kulturološke zapise grada Varaždina te anegdote iz života ljudi. Rad završava zaključkom koji daje osvrt na prezentirane spoznaje i problematiku rada.

2. GRAD VARAŽDIN

U središtu Varaždinske županije, najstarije županije u Hrvatskoj, smješten je grad Varaždin. S obzirom na bogatu povijest, grad Varaždin središte je raznolike kulturne baštine. Identitet tog grada uvelike je određen upravo tim kulturno-povijesnim naslijeđem raznolikih stilova od renesanse do XX. stoljeća., a sama gradska jezgra zaštićena je kao kulturno-povijesna cjelina.

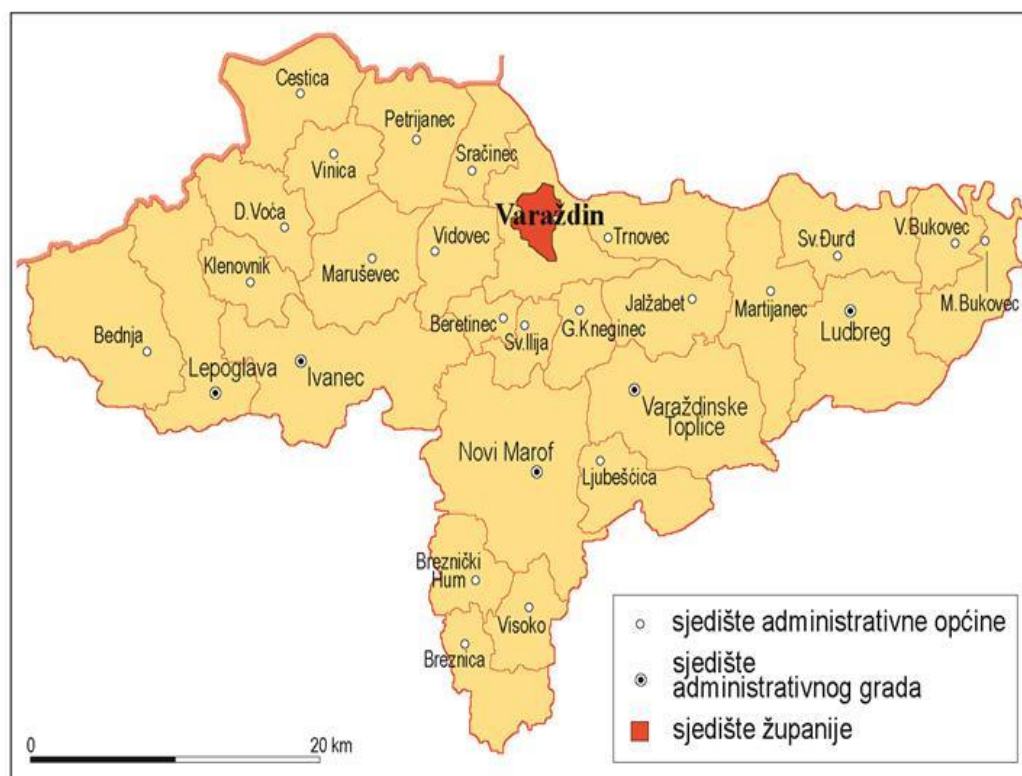
2.1. Zemljopisni položaj

Varaždinska županija nalazi se u sjeverozapadnoj Hrvatskoj koja na sjeverozapadu graniči s Republikom Slovenijom, na sjeveru je omeđena s Međimurskom županijom, istočno s Koprivničko-križevačkom županijom, na jugu se dotiče sa Zagrebačkom županijom, a na jugoistoku s Krapinsko-zagorskom županijom. Obuhvaća prostor od 1.262 km², a grad Varaždin 59,45 km². Osim grada Varaždina, u Varaždinskoj županiji nalaze se i gradovi Ivanec, Lepoglava, Ludbreg, Novi Marof, Varaždinske Toplice te općine Bednja, Breznica, Breznički Hum, Beretinec, Cestica, Donja Voća, Gornji Kneginec, Jalžabet, Klenovnik, Ljubešćica, Mali Bukovec, Martijanec, Maruševac, Petrijanec, Sračinec, Sveti Đurđ, Sveti Ilija, Trnovec Bartolovečki, Veliki Bukovec, Vidovec, Vinica i Visoko. Varaždinska županija broji oko 160 264 stanovnika prema popisu stanovništva iz 2021. godine, što je 4,12% stanovništva Hrvatske. Gustoća naseljenosti iznosi 126,99 stanovnika/km² (*Varazdin.hr*, bez dat., 2022).

Grad Varaždin je smješten uz rijeku Dravu. Razvio se na rubnim dijelovima Panonske nizine alpskog sustava. Zbog svog važnog zemljopisnog položaja grad se naziva i „sjeverozapadnim vratima Hrvatske“. Tu se nalazi koridor Budimpešta – Zagreb – Rijeka s prometnicama koje se odvajaju od istočnog alpskog puta i priključuju na važnu europsku rutu. Velika prednost Varaždina je izvrsna prometna povezanost. Od Zagreba je udaljen 80 km, od Graza (Austrija) 140 km, od Ljubljane (Slovenija) 180 km, od Rijeke (glavne hrvatske luke) 250 km, od Budimpešte (Mađarska), Trsta (glavne talijanske luke) 280 km, a od Beča (Austrija) 330 km. Varaždin se nalazi između četiri velike, povijesne regije: Hrvatskog Zagorja, Podravine, Međimurja i Štajerske.

Po broju stanovnika Varaždin je na 11. mjestu u Hrvatskoj s 46.946 stanovnika. Varaždin, uz istoimeno naselje, obuhvaća i dodatnih 9 naselja u sastavu grada, a to su: Črnci, Biškupečki, Donji Kućan, Gojanec, Gornji Kućan, Hrašćica, Jalkovec, Kućan Marof, Poljana Biškupečka i Zbelava.

Slika 1: Položaj grada Varaždina u Varaždinskoj županiji

Izvor: EUprojekti, Poticaji i potpore - informacije o natječajima, Varaždinska županija, 2022.

2.2. Povijesni razvoj

Na ovom su području prirodni uvjeti oduvijek ljudima bili pogodni za život. O tome svjedoči nekoliko poznatih arheoloških lokaliteta poput špilje Vindije i špilje Vilenice gdje su pronađeni ostaci materijalne baštine. Prema arheološkim nalazima, područje grada bilo je naseljeno još u rimsko doba. U vrijeme rimske dominacije u samom gradu ostavilo je malo tragova, no ovuda je prolazila važna rimska cesta koja je povezivala Ptuj, Varaždinske Toplice i Sisak s Osijekom (*Varazdin.hr*, bez dat., 2022).

Povijest Varaždina usko je povezana s poviješću srednjovjekovne Varaždinske županije. Varaždin se spominje već 1181. godine u jednoj Povelji hrvatsko-ugarskog kralja Bele III. (Petrić, 2007). Varaždinska županija je najstarija hrvatska županija, odnosno među prvima je organizirana kao upravno-teritorijalna jedinica.

Većim dijelom svoje povijesti Varaždinska županija je obuhvaćala i područje današnje Krapinsko-zagorske županije, dio Koprivničko-križevačke i Međimurske županije. Sve do 1848. godine razdijeljena je u četiri kotara, a od tada pa sve do 1925. godine obuhvaća kotareve: Ivanec, Klanjec, Krapinu, Ludbreg, Novi Marof, Pregradu, Varaždin i Zlatar. Prema prvom sustavnom popisu stanovništva 1785. godine procijenjeno je da Varaždinska županija ima oko 87.000 stanovnika. Varaždin je ubrzo postao najnaseljeniji grad današnjeg područja kontinentalne Hrvatske, tadašnje Kraljevine Slavonije. S time u vezi, Varaždin je vrlo brzo postao i trgovačko središte jer se nalazio na križanju važnih srednjovjekovnih cesta koje su spajale Ugarsku s Jadranskim morem, ali i Kraljevinu Slavoniju sa susjednom Vojvodinom Štajerskom. Uz trgovinu se počeo razvijati i obrt. U grad su stizali brojni trgovci i plemstvo iz različitih krajeva Hrvatske i drugih zemalja velikoga Austrijskog carstva. Već u drugoj polovici 18. stoljeća u Varaždinu djeluje 264 obrtnika različitih struka. U gradu je živjelo oko 5.000 stanovnika, gotovo kao i u tadašnjem Zagrebu (*Varazdin.hr*, bez dat., 2022).

U Varaždinu je, kao i u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, u prvoj polovici 19. st. došlo do smjene književnoga jezika. Odnosno, književni jezik kojemu je osnova bila kajkavština, narječje koje se govori u tom dijelu Hrvatske, zamijenjen je književnim jezikom. To je posebno imalo utjecaja na gradski govor (Lončarić, 1988). Istraživanja pokazuju da bliža okolica Varaždina pokazuje autohtono stanje govora, jer je selo konzervativnije, čuva veću starinu, dok je grad napredniji, u njemu se prelamaju različiti govorni tipovi okolice. U gradu se pod utjecajem književnoga jezika i različitih govornih tipova okolice stvarao interdijalekt. Poznati su čak primjeri da se u gradu formirao, pod utjecajem nejezičnih činilaca, drukčiji govor od govora okolice. U gradu se također sociološki dijelio govor, odnosno razne socijalne skupine (poljoprivrednici, zanatlije, radništvo, administracija, intelektualci) imali su govore koji se više ili manje međusobno razlikuju. To je povezano i s porijeklom, odnosno poljoprivredno stanovništvo obično je bilo iz toga kraja dok su drugi slojevi bili iz krajeva gdje se drukčije govori (Lončarić, 1988).

Zlatno doba u povijesti Varaždinske županije započelo je 1718. godine kada su Slavonija i Srijem oslobođeni do Zemuna. Oslobođenje je provedeno na temelju poznatih ugovora o miru između Austrijskoga i Turskog carstva. Najznačajniji politički razvoj bilo je osnivanje Kraljevskog namjesničkog vijeća čiji je rad kraljica Marija Terezija organizirala u Varaždinu te je na taj način grad postao glavno sjedište Banske Hrvatske. Kraljica je provela modernizaciju javne uprave te 1763. godine dodijelila Varaždinskoj županiji grbovnicu, a 1770. odobrila gradnju nove Županijske palače na Franjevačkom trgu. U to je vrijeme hrvatski ban i kapetan Franjo Nadasdy živio u Varaždinu, u palači Drašković, gdje su se u jednom krilu palače održavale i sjednice Kraljevskog namjesničkog vijeća u razdoblju od 1767. do 1776. godine. Varaždin je od 1767. do 1776. bio glavni grad Hrvatske, a u njemu su se gradile brojne palače i javne zgrade koje su sačuvane do danas i daju mu obilježje baroknog grada. Nakon velikog požara u gradu 1776. godine, središte Hrvatske bilo je preseljeno u Zagreb (*Varazdinska-zupanija.hr*, bez dat., 2022.)

Tijekom prošlih stoljeća varaždinski kraj je bio poznat i kao grad škola i đaka. Na području obrazovanja i općeg prosvjetiteljstva dao je značajan doprinos razvoju cijele Hrvatske. U Varaždinskim Toplicama već 1480. godine utemeljena je pučka škola, prva u Hrvatskoj i jugoistočnom dijelu Europe. Već u 17. stoljeću osnovana je javna Gimnazija, prva u Hrvatskoj koju je pohađala i svjetovna mladež. Također, 1687. godine osnovana je Kraljevska akademija s pravom dodjeljivanja doktorata (*Varazdinska-zupanija.hr*, bez dat., 2022). Već su potkraj 16. stoljeća u ovom kraju tiskane vrijedne knjige i to na kajkavsko-hrvatskome jeziku (Kolar, 2014).

U 20. stoljeću Varaždin je već razvijeno društveno i gospodarsko središte. Nakon Drugog svjetskog rata došlo je do daljnjih procesa modernizacije i ubrzane industrijalizacije, ali i osnivanja prvih visokoškolskih institucija. U slobodnoj i suverenoj Republici Hrvatskoj Varaždin je postao sjedište Varaždinske županije od 1993. godine. Za Varaždin je posebno značajna 2003. godina kada je otvaranjem suvremene autoceste od mađarske granice do Zagreba, i dalje prema Rijeci i Splitu, stvoren preduvjet za daljnje gospodarsko jačanje Varaždina i njegovog potvrđivanja kao glavnog središta sjeverozapadne Hrvatske (Petrić, 2007).

2.3. *Varaždin danas*

Varaždinska županija je danas jedna od teritorijalno manjih, ali najgušće naseljenih hrvatskih županija. Grad Varaždin sve se više profilira kao važno kontinentalno turističko odredište zahvaljujući prije svega kulturno-povijesnom nasljeđu. Zbog svog povijesnog razvitka i geografskog položaja, ali i gospodarskog razvoja te društvenih i socijalnih trendova, Varaždin je bazično destinacija – kulturnog (urbanog) turizma. Varaždin je jedna od najposjećenijih turističkih destinacija kontinentalne Hrvatske, a trajna ulaganja u razvoj gospodarstva, komunalnu infrastrukturu i društveni standard čine ga iz godine u godinu sve kvalitetnijom turističkom destinacijom. Varaždin je dobitnik brojnih nagrada koje potvrđuju njegov turistički razvoj pa je tako i u 2014. godini na Danima hrvatskog turizma u Opatiji proglašen za najbolju kontinentalnu turističku destinaciju. The New York Times uvrstio je Varaždin u 52 svjetske destinacije koje vrijedi posjetiti u 2014. godini dok je Hrvatska turistička zajednica Festival Špancifest 2014. godine uvrstila u top 10 hrvatskih turističkih događanja (*Varazdin.hr*, bez dat., 2022).

Slika 2. Špencirfest 2021. godine

Izvor: Špencirfest 2021 – Google fotografije

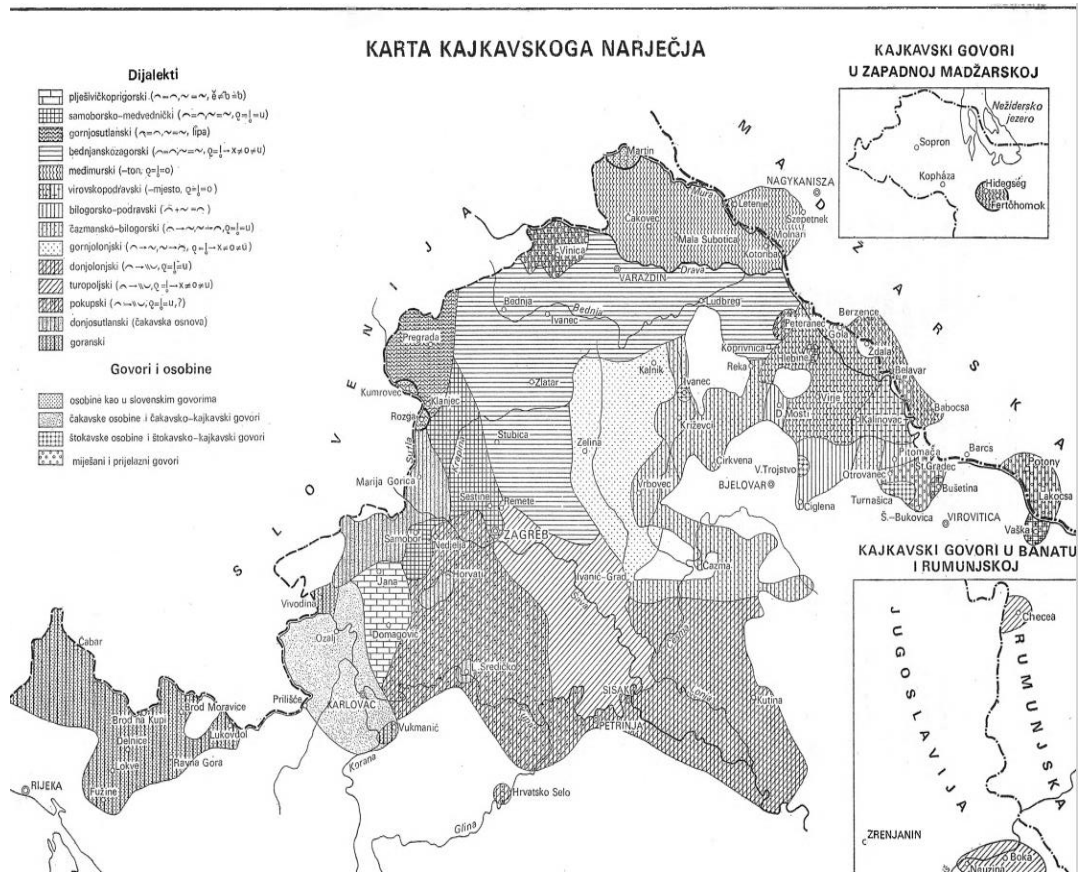
2.4. Obilježja varaždinskoga kajkavskog govora

Prvi podaci o govoru Varaždina, odnosno varaždinskoga kraja, bili su zapisi narodnih pripovijetki Matije Valjavca u 19. stoljeću (Lončarić, 1988). Tekstovi tiskani i pisani na varaždinskoj kajkavštini u razdoblju od druge polovice 19. stoljeća do prvog desetljeća dvadeset i prvog stoljeća potvrdili su intenzivan utjecaj njemačkoga jezika na varaždinski

gradski govor. Tijekom povijesti u varaždinskom govoru nataložio se veći broj riječi posuđenih upravo iz njemačkoga jezika. To se može opravdati intenzivnim povijesnim, političkim, društvenim i kulturnim vezama zemalja njemačkog govornog područja i Varaždina (Županić, 2021). Kajkavsko narječje obiluje germanizmima koji su dolazili različitim putevima, ponajviše velikim kulturnim utjecajem njemačkoga jezika preko literature, prevođenjem njemačkih literarnih i vjerskih tekstova, posredstvom administrativnih spisa, osobito u vrijeme kada je Hrvatska bila u sklopu Austro-Ugarske (Maserić, 2003). Tako u je varaždinskom rječniku broj germanizama veći nego, primjerice, u rječniku kakvoga kajkavskoga sela. Naime, u tom su gradskom kajkavskom govoru literatura i tekstovi koji su se prevodili s njemačkoga imali veću ulogu i značaj. Osim toga, u gradskoj je sredini u prošlosti njemački jezik imao prestižnu ulogu, dok su se seoski govori manje povodili modernim utjecajima (Maserić, 2003). Zbog različitih utjecaja na razvoj dijalekta, osim germanizama, u varaždinskom govoru možemo pronaći i turcizme, hungarizme, anglizme te starohrvatske i starokajkavske leksike. Velik broj riječi u varaždinski su govor ušle neposredno iz hrvatskog književnog jezika u starije i u novije doba (Šojat, 2002). Razlozi zbog kojih dolazi do jezičnog posuđivanja su raznovrsni – potreba za imenovanjem inovacija, odnosno preuzimaju se nove riječi za nove stvari i pojave, moda, bolja izražajnost posuđene riječi, nedovoljna preciznost već postojećih termina i slično. Najčešće se poseže za stranim jezičnim materijalom kad se pojave inovacije, a s njima i potreba da se imenuju te nove stvari, pojave, osobe, mjesta i pojmovi (Županić, 2021).

U kajkavskom narječju postoji nekoliko dijalekata, odnosno mjesnih govora koji se u pravilu mnogo ne razlikuju, no imaju svoja specifična obilježja u izgovoru (Lončarić, 1982). Prema tome, varaždinski kajkavski govor nosi bednjansko-zagorski dijalekt koji je jedan od glavnih dijalekata kajkavskog narječja jer obuhvaća veće zemljopisno područje. Govori te skupine dobro čuvaju mjesto i vrstu naglaska što u prvom redu vrijedi za tvorbene i morfološke značajke, a kojih nema u drugim slavenskim jezicima i narječjima hrvatskoga ili srpskoga jezika (Lončarić, 1988).

Slika 3. Karta kajkavskoga narječja

Izvor: Mijo Lončarić; Prilog podjeli kajkavskoga narječja, Hrvatski dijalektološki zbornik, 1982. god.

Također, u gradu Varaždinu ravnopravno se koriste dva tipa kajkavskog govora: stariji tip, s manjim utjecajem standardnoga hrvatskog i noviji tip, s jačim utjecajem standarda. To se najbolje vidi u prezentu glagola. Na primjer, glagol „pjevati“ u starijem tipu ima prezent „popevlem“, a u novijem „popavam“ (Lipljin, 2002). Govornici jednog i drugog idioma mogu se podijeliti u tri skupine, a međusobno utječu jedni na druge. Jednima je prvi idiom govor kojeg okolnog sela, drugima je varaždinski gradski kajkavski govor, a treću skupinu čine ostali doseljenici koje je privukao snažan industrijski razvoj grada nakon drugog svjetskog rata (Lončarević, 1988). Veliki Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora do sada je najveći rječnik od suvremenih kajkavskih govora i jedan od najvrjednijih za upoznavanje bitnih osobina kajkavskoga narječja u cijelosti. Rječnik pokazuje izvanredno bogatstvo varaždinskoga leksika, u prvom redu kajkavskoga podrijetla, ali i velik broj riječi iz drugih jezika koje su prihvaćene u mnogobrojnim aspektima gradskog života. Rječnik je upravo

leksikon, ne samo varaždinskoga idioma, specifičnog govora kajkavskog narječja, nego i varaždinske kulture i njegova duha što se sačuvalo u frazama, uzrečicama, poslovicama, metaforama, poštapalicama i drugom. Njih je autor, rođeni Varaždinac i umjetnik, slušao, upio, osjetio, zapamtio i predao za vječnost hrvatskoj kulturi u obliku primjera i potvrda uz pojedine natuknice (Lončarević, 2002). Također, rječnik pokazuje i velik utjecaj hrvatskoga književnog jezika na varaždinski govor u prvom redu sveobuhvatnim školovanjem, ali i po snažnom utjecaju civilizacijskih medija poput radija, televizije, novina, knjiga i časopisa. Usprkos tomu, rječnik u punoj mjeri pokazuje i dokazuje da je kajkavština u Varaždinu dominantan, osnovni i društveno najugledniji idiom od pradavnih vremena (Šojat, 2002).

3. RJEČNIK U NASTAJANJU

Tomislav Lipljin autor je Rječnika varaždinskoga kajkavskog govora. On u predgovoru rječnika navodi kako je rječnik nastao slučajno. Naime, 1981. godine u tadašnjem Zavodu za jezik planirali su izradu rječnika kajkavskih narodnih govora te su tražili izvorne govornike s pojedinih kajkavskih područja čija bi zadaća bila prikupiti i obraditi rječničko blago svojega kraja (Lipljin, 2002). S obzirom da je autor izvorni govornik varaždinske kajkavštine, izabran je za sastavljanje rječnika. Autor je riječi prikupljao dvadesetak godina i to prema vlastitom sjećanju čiju je potvrdu tražio kod starih Varaždinaca te razgovarajući s ljudima različitih struka ispitavši tako leksik u nekoliko generacija varaždinskih govornika. Zato se često u pojedinim natuknicama pojavljuju primjeri iz narodnih pjesama, rugalica, pošalica, brojalice, anegdota i slično.

To je prvi rječnik kajkavskoga gradskoga govora jer su dosadašnji rječnici kajkavskih govora sadržavali obrađenu građu manjih mjesta, a obimom su bili daleko manji (Maserić, 2003). Rječnik suvremenoga varaždinskoga kajkavskoga govora objavljen 2002. godine i sadrži oko 33.000 natuknica. Međutim, drugo, prošireno izdanje rječnika ima 57.360 pojmova na kojemu je autor radio do svoje smrti 2008. godine, a koje je tiskano 2013. godine.

U primjerima uporabe pojmova često su navedena autorova osobna iskustva vezana uz kazalište i kazališni život u Varaždinu te sjećanja na drage ljude, poznate, ali i široj društvenoj sredini nepoznate Varaždince koji čine dušu grada. Pojedini primjeri pripadaju govoru pojedinca, a nerijetko su navedena i imena ljudi koji su pojedine riječi u određenom kontekstu ili značenju izgovorili. Prema tome, rječnik je u svakom pogledu autorski jer je djelo jednoga čovjeka i jer je autor u njega unio svoj osobni stav što se vidi u primjerima natuknica i govora (Maserić, 2003). Osim toga, autor nije izbjegavao ni vulgarizme koje je smatrao dijelom govornoga jezika. Unio je i europeizme koji su ušli u govor Varaždinaca kajkavaca, a koji su poprimili kajkavski naglasak i boju vokala (Lipljin, 2002). Autor je nastojao da najveći broj značenja pojedinih riječi bude u rečeničnom kontekstu što rječnik čini posebno vrijednim i za moguća dijalektološka istraživanja kajkavštine (Šojat, 2002). Stoga ovaj rječnik nije samo zbornik riječi koji tumači isključivo njihova značenja nego i najpouzdanija građa za povijest jezika, spomen kulture kao i slike i primjeri života koji su obrađeni u skladu sa svim leksikografskim zahtjevima.

3.1.O autoru

Tomislav Lipljin rođen 1937. godine u Varaždinu. Od najranijeg djetinjstva sudbina ga vezuje uz varaždinsko kazalište. U kazalištu je prvi puta javno nastupio 1947. godine, kada je za uspješnu recitaciju dobio vrećicu s bombonima. U Gimnaziji se nastavio baviti glumom u tamošnjoj dramskoj grupi. Nakon završetka Gimnazije priključio se radu Pionirskog lutkarskog kazališta. Njegov rad i glumački talent zamijetio je tadašnji ravnatelj Narodnog kazališta „August Cesarec“ te mu ponudio stalni angažman. Kao dramski glumac, Lipljin je, od 1960. godine pa sve do smrti 2008. u matičnom kazalištu odigrao više od 150 uloga. U jednom mandatu, od 1983. do 1987., bio je i direktor Kazališta. Osim u matičnom varaždinskom HNK-u, glumio je također u predstavama HNK-a Split i Gradskog kazališta Virovitica. Glumio je u filmovima – „Treći ključ“, „SPUK“ i „Čovjek koji je volio sprovode“. Osim u filmovima, glumio je i u televizijskim dramama i serijama – „Gruntovčani“, „Odmori se, zaslužio si“, „Dirigenti i muzikaši“, „Cimmer fraj“, „Stipe u gostima“, „Mejaši“, „Instruktor Vinko“ i „Nepokoren grad“. Tijekom glumačke karijere primio je brojne nagrade Udruženja dramskih umjetnika Hrvatske, dobitnik je nagrade Grada Varaždina i odlikovan je redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića (Hižak, 2022).

Tomislav Lipljin na kajkavski jezik preveo je mnoga dramska djela svjetskih klasika, bio je lektor i savjetnik za kajkavski jezik. Bio je vrstan poznavatelj kajkavskog jezika i varaždinskog govora i napisao je vrijedno leksikografsko djelo 'Rječnik varaždinskog kajkavskog govora' (Foder, 2020). Uz kazališno i leksikografsko djelovanje, Lipljin je bio nezaobilazna ličnost varaždinske društvene scene 90-tih. Bio je jedan od obnovitelja i prvi poslijeratni zapovjednik Varaždinske građanske čete, popularnih „Purgara“. Pod njegovim vodstvom tridesetak pomno odabranih purgara 1991. godine vježbalo je mjesec dana kako bi se pokazali znatizeljnim građanima i na najbolji mogući način oživjeli varaždinsku tradiciju u poratnom razdoblju (Hižak, 2022). Tomislav Lipljin, umro je 6. lipnja 2008. u 71. godini nakon duge i teške bolesti.

3.2.Kratki pregled rječnika varaždinskoga kajkavskog govora

Obrada se držala uobičajenih dijalektološko-leksikografskih postupaka. Sve ono što je u rječniku pisano na hrvatskom standardnom jeziku pisano je *kurzivom (italic)*, a što je pisano varaždinskom kajkavštinom, pisano je normalno (normal). Za označavanje izgovora

primjenjuje se tradicionalna hrvatska dijalektološka transkripcija s nekoliko odstupanja. U primjerima se također primjenjuje fonološka, a ne fonetska transkripcija, npr. piše se *v s'elo*, *z tōbom*, što se izgovara *fselo*, *stōbom*.

Članak za pojedine riječi sastoji se od četiriju jedinica:

1. Natuknica – u osnovnom, kanonskom obliku
2. Natuknica – u osnovnom, kanonskom obliku
3. Natuknica – u osnovnom, kanonskom obliku
4. Gramatička odrednica
5. Drugi oblici (ako je potrebno)
6. Definicija, odnosno definicije značenja (gramatička i leksička, obje definicije ne daju se kod svake riječi)
7. Primjer upotrebe

Zatvorenost u izgovoru samoglasnika obilježava se točkom ispod samoglasnika (ǎ, ẹ, ọ), a otvorenost samo za jedan samoglasnik (otvoreno e) i obilježava se zarezom ulijevo ispod slova (ẹ):

ẹ - zatvoreniji od e, između e i i – *d'ẹca*, *dẹte*

ẹ - otvoreniji od e, između e i a – *m'ẹkla*, *s'ẹlo*

ǎ - zatvoreniji od a, između a i o – *glǎva*, *krǎf*

ọ - zatvoreniji od o, između o i u – *vọk*, *sọdec*

Naglasni sustav čine:

- mjesto naglaska
- kvantiteta u naglašenom slogu (dugo-kratko)
- intonacija, kretanje tona

Kratki naglašeni samoglasnik, odnosno slog, bilježi se okomitom crticom (') ispred slova – *lop'ata*, *kr'ava*.

Dugi silazni naglasak bilježi se sa ^ iznad slova – *vodīč*, *zôp*.

Dugi uzlazni naglasak bilježi se sa ~ iznad slova - *glāva, pītati*.

Srednji palatalni afrikati koji se izgovaraju *ć* i *č*, *đ* i *dž*, što se obično bilježi trorogim slovima, upotrebljavaju se slova *č* i *ž* - *p'ęči, m'ęža*.

ń - palatalno *n* (u književnom jeziku piše se dvoslovom *nj*) – *k'ońi, n'ęga*.

ļ - palatalno *l* (u književnom jeziku piše se dvoslovom *lj*) - *ļūbaf, ļūdi* (različit je izgovor od *lj*, gdje se izgovaraju kao dva suglasnika *l + j*, npr. *zēļję, ōļję*).

lj – za razliku od palatalnog *ļ*, ovo su dva znaka koja se izgovaraju kao *l + j*, npr. *zēļję, ōļję*.

U nastavku donosim kratki pregled rječnika. Riječi su birane prema osobnom nahodjenju prema zanimljivosti i reprezentaciji prethodnog teksta o rječniku, a od svakog početnog glasa donosim od 5 do 10 primjera.

A

Afrikāņęc, Afrikāņca; Afrikāņcof *m.* *Afrikanac*. Črni si k'ak afrikāņęc.

'aktofka, 'aktofkih *f.* **1.** *isto što 'akntaška f. torba za spise.* P'oznal buš ga po 'aktofki.
2. *kratka dramska forma 'Nušičovę 'aktofķę smo mōrali 'igrati.*

ambr'ęla, *f.* *kišobran*; *usp. hambr'ela i k'išobran.* A ambr'ęlu sęm pozābil. Curī, ļūdi dōdaju z ambr'ęlami.

amortizęrati se, amortizęram sę, amortizęrani *pf.* i *impf.* *Uporabom opravdati, opravdati vrijednost, amortizirati se.* 'Auto mi sę ję v'ęć amortizęral. „V'artęks“ ję amortizęranę š'ivačę maš'inę pokl'onil kazal'išču.

'ancuk, 'ancuga; 'ancugof *m.* *odijelo*; *usp. odj'elo, 'oprava 2.* Sī su b'ili v lępim plāvim 'ancugima.

'anda part. *dakle.* Ki bi, 'anda, h'otęl zn'ati k'ęj ję ļ'ubav br'atinska, tāj n'ęk dōjdę i poględa kīnč pejdāštva n'ašęga (*narodna pjesma*).

aplaudêrati, applaudêram *impf.* *pljeskati, applaudirati; usp.* pl'eskati. Viš k'ak su applaudêrali, znači da j'im se je dop'alo.

B

b'alafka, b'alafkë; b'alafkih *f.* *balavica; usp.* b'alavica, šmrklifka. Tî b'alafka j'êdna bež'obrazna.

b'asama *psovka uobičajena u Varaždinu.* B'asama č'uturu.

băžul, băžula *m.* *grah sveze zêļe z băžulom; băžul c'ušpejs: băžul čêpëk niski grah, grah koji raste u grmoviima uz tlo; băžul k'olëneç visoki grah, grah koji se penje uz kolac.*

bëñavëti se, bëñavim se *impf.* *praviti budalu od sebe, glupirati se; usp.* mejmunêrati. K'ej se bëñaviš, sî ti se b'uju smeļ'ali!

blëširati, blëširam; blëširani *pf.* i *impf.* *ozlijediti, ozljeđivati (obično u sportu); usp.* povrêditi 1. Blëširal ga je da ga se rëši. Na n'ogomëtu je blëširani.

b'oca, b'ocë; b'ocih *f.* *batak u peradi.* Kokôšju b'ocu 'imam rât, ali v purëñski b'oci su k'osti k'ak ambr'ela.

bogomôleç, bogom'olca; bogom'olcof *m.* *koji se pretvara da je jako pobožan; usp.* pobožnâk. V cërkvî je bogomôleç, a pri hîži je sâm vrâk v n'ëmu.

br'usthalter, br'usthalterof *m.* *grudnjak; usp.* br'ushalter, b'uznhalter, lëjbëk 2. Tâ bi v br'usthalteru m'ogla krompëra z pl'aca nos'iti.

b'uçika, b'uçikih, *m.* *čovjek velike glave; usp.* buçoglâvëç. Zvâli smo ga B'uçika i ôn se nî s'rdil, n'ek n'ëgova m'ama se s'rdila.

b'uha, b'uhe; bûh *f.* *buha; usp.* b'oha. Trî mešâri b'uhu kl'ali. B'uha sîm, b'uha tâm, pa jim je 'ipak v'ušla vân (*narodna rugalica*). Fr'anc, pr'imi b'uhu na l'anc. B'uha pfdne, l'anc se ftfgne, Fr'anc, b'ejži po drûgi l'anc (*narodna rugalica*). *izr.* vr'ëça bûh *nešto što se ne može uhvatiti; d'ëlati z b'uhe slôna pretjerivati, preuveličavati.*

C

cârta, cãrtih *f.* maza, nježno dijete; *usp.* m'aza. Tî si m'amina cârta.

c'ejgër, c'ejgëra, c'ejgërof *m.* kazaljka na satu. Dâ c'ejgër na c'ejgëra dôjde 'unda n'ëščë nâ me mîsli.

çenzurêrañe, çenzurêrañof *n.* *gl. im. od* çenzurêrati; *postupak cenzure, cenzuriranje.* Së k'ej sëm napîsal 'išlo jë na lektorêrañe, a pr'afzapraf na çenzurêrañe.

cifrâk, cifrâka; cifrâkof *m.* njemački vojnik doveden od generala Herbersteina na tursko-hrvatsku granicu. Cifrâkë su dop'ëlali pr'otif P'ëtra Zrînskoga.

cm'ariti, cm'ârim; cm'âreñi *impf.* dugo podgrijavati jelo; *usp.* podgrëvati. Tî naokôli pîješ, a jâ cmârim j'elo po šparhëtu, J'elo ti jë ionâk cmâreño i precmâreño.

c'oprnica, c'oprnic *f.* *usp.* vjêštica. **1.** vjêštica. N'ëgda jë b'ilo c'oprnic, a vë jih jë v'ëč nê. **2.** stara, ružna žena. C'oprnica j'edna stâra, zg'ini mi spr'ëd ôk!

cûk, c'uga; c'ugof *m.* **1.** isto što vl'ak; *usp.* želëznica **2.** Pëm na cûk, pa v Topl'icë. **2.** uredaj na stropu pozornice kojim se dižu i spuštaju obješene kulise; *usp.* n'osilica. 'Idi na šnîrbodn i zd'igni cûge. **3.** snaga uzgona toploga zraka. Kâkof cûk ti 'ima dîmnâk? **4.** vod kao vojna postrojba. Zapovëdal jë z n'ašim cûgom. **5.** mogućnost gutanja; *usp.* gôt. 'Ima cûga k'ak z'augër, sê nadušâk vû së vlëvle.

c'ukreñi, *adj.* Sladak, lijepa izgleda; *usp.* sl'adëk. 'Imaju c'ukreñu mâlu p'ucicu.

cv'anciger, cv'ancigëra; cv'ancigërof *m.* dvadesetogodišnjak. Dâ sëm bîl cv'anciger, nëšëm ga m'ogël z dvë rôkë zviznuti, a vë ga m'otam okôli p'rsta k'ak 'očëm.

Č

č'aga, č'agë, č'agih *f.* ples; *usp.* plëšnâk. Na č'agu smo hõdali v Frõntu ili k K'ancijanu.

čifkati, čifčëm *impf.* glasati se kao vrabac, živkati; *usp.* žifkati. Čûj k'ak vrâpci čifčëju!

čõhati, čõšëm (*noviji lik: čõham*) **impf.** **1.** *češati, grepsti; usp. č'ęsati* **2.** počõhati, reščõhati. Čõši se tãm dë te srbî.

črlëñeti se, črlënim se **impf.** *crvenjeti se, biti crven; usp. reščrlëñeti se, začrlëñeti se.* T'ak se lëpo črlëñî.

č'uča, č'učih **f.** **1.** *kokoš; usp. k'okoš. Zak'oli č'uču.* **2.** *hip. žensko spolovilo.* Dobîla je po č'uči.

D

d'amfmaš'ina, d'amfmašîn **f.** *parni stroj, lokomobil; usp. lokomobîl.* Z d'amfmaš'inom su ž'ito ovršãvali.

dëbëlõča, dëbëlõč **f.** *debljina, pretilost; usp. tušč'ina.* Stõ i dv'ejsti kîl, tõ je dëbëlõča.

dël'irijum, dël'irijumof **m.** *poremećaj stanja svijesti, delirij.* Dã su ga v'idli, sî su v op'ali.

dënd'ëneš **adv.** *još i danas, do dana današnjega.* I dënd'ëneš se zmîslim t'oga.

dikcion'arijum, dikcion'arijumof **m.** *rječnik; usp. rëčnik.* Dikcion'arijum varaždînskoga k'ëjkafskoga g'ovora.

dilidâjëc, dilidâjca; dilidâjcof **m.** *zvrk; usp. vrtûlëk 2, zvřk.* D'ili, dilidâjëc, p'una zd'ela jâjëc (*dječja brojalica*).

drëjfirtl **num.** *tri četvrtine.* Drëjfirtl rukâvi i drëjfirtl hl'ače su b'ili v môdi pëdëšëtih.

Ž

ž'apnuti, ž'apnem; ž'apnuti **pf.** **1.** *uhvatiti, zgrabiti; usp. zgr'abiti* 1. T'ak me je za c'ëček ž'apnul da mi je plãvo dë sem ž'apnuta. **2.** *ukrasti.* Ž'apnul mi je l'ovu i papëre.

ž'avol, ž'avolof **m.** *vrag, đavao; usp. vrâk.* Tâj je ž'avolu z žâkla 'opal.

ž'ëlika **f.** *hip. od Anž'ëla. Ž'ihërova Ž'ëlika je kčër od t'išlara Blãža.*

žëm, žëmof *m. džem*. Palač'inkę z žëmom od mar'ilic.

ž'umbus, ž'umbusof *m. zbrka, nered; usp. n'ęřet*. V kãkšnomu ž'umbusu živiju?!

ž'uskati, ž'uskam *impf. poskakivati plešući; usp. naž'uskati sę*. Ględım 'ovę mlãdę k'ak ž'uskaju, pa nę znam k'ęj 'imaju od t'oga.

E

ęgz'amęn, ęgz'amęnof *m. ispit; usp. 'ispit*. Štěl bi študęrati, al na ęgz'amęnę n'ę bi štěl ĩti.

ęjfraņę *n. gl. im. od ęjfrati; ljubomora; usp. ljubom'ora*. Z bętęžnim ęjfraņom ga ję odrınula ôd sę.

ęjngęl, ęjngęlof *m. anđeo; usp. 'anžęl*. Dvã zlãti ęjngęli, z s'akę strãnę po jęn.

ęksplozif, ęksplozıva, ęksplozıvof *m. eksploziv; usp. špr'ęnkštof*. Z ęksplozıvom su mu t'ak zr'ušili h'ıžu da sę ję s'amo sęla.

'endlęrica, 'endlęric *f. 1. žena koja rubi tkaninu. 2. stroj za rubljenje tkanine*. 'Endlęrica ję vu „V'artęksu“, dęla na 'endlęrici.

ęvang'ęlik, ęvang'ęlikof *m. pripadnik protestantske crkve, evangelik*. ęvang'ęliki su v N'ędęlišću zęzıdali cęrkvu.

F

fabrikãnt, fabrik'anta; fabrik'antof *m. tvorničar*. G'ospon Rubın ję bıl fabrikãnt g'umbof.

f'alcmašina, f'alcmašinah *f. stroj za presavijanje*. Zględı da vu „Vęčęrňãku“ 'imaju pokvãrtjęnu f'alcmašinu j'ęř n'iti j'ędnę nov'inę nęsu d'obro prękl'oplęnę.

f'arof, f'aofof *m. župni dvor*. B'ila ję g'azdarica na f'arofu.

fcęn'iti, fcęnım; fc'ęnęni *pf. odrediti previsoku cijenu, pretjerati; usp. cęn'iti, zacęn'iti*. Fc'ęnil mi ję t'ak da mi sę zm'ęglilo. Pręm'alo fc'ęnęnę stvãri n'iti nę vrędiju.

f'ęflavo *adv.* *nerazgovjetno, šušljajući; usp.* š'ušlavo. F'ęflavo gov'oriti, a b'iti gl'umac, nęjđę skûp!

f'ęltpost *m.* *vojna pošta.* Za vręmę r'ata smo od Švābof d'obili papęrnatoga šāha na k'oјemu ję pīsalo s'amo f'ęltpost i brōj.

finišęr, finišęra, finišęrof **1. m.** *stroj za polaganje posljenjeg sloja asfalta.* Dā b'umo doč'ękali da finišęri dōjdu na 'autocęstu za Var'aždin?! **2. m.** *atletičar trkač koji u posljednjoj fazi utrke pokazuje svoje kvalitete.* Pr'ęd cīlom ję pokāzal kākof ję finišęr.

flōjsa, flōjsih *f.* *kurva; usp.* flīčka, flūndra, kūrva. Tā flōjsa nigdār n'ę bu pr'ęšla pr'ak m'oјę h'ižę, r'ękla ję n'aša sōsęda sv'oјemu vn'uku T'onku za n'ęgovu p'ucu.

forint'ača, forintāč *f.* *novčanica od jedne forinte.* Mōj t'ata vęlī da ję z j'ędnom forint'ačom m'oęęl poč'astiti cęlo drūštvo.

fs'oliti, fs'olim; fs'olęni *pf.* **1.** *usoliti; usp.* nas'oliti, s'oliti. Fs'olil sęm męso i dęl ga v pāc. K'ak Dalmańinci m'oreју j'ęsti 'onę fs'olęnę srd'ęlę? **2.** *presoliti; usp.* pręs'oliti. Nę da si pos'olil, n'ęgo si fs'olil.

G

gāžati, gāžam; gāžani *impf.* *gadati, ciljati; usp.* cīlati, pogāžati, zgāžati. *fig.* P'ęzđęc v pętu gāža, a v nōs pogodī. Z šl'aprtki smo b'ili gāžani.

g'af, gāfa; gāfof *m.* *nesmotrenost, glupost; usp.* formfęlęr, k'iks, zājęp. Dęla g'af za gāfom. Tō su n'ęgovi gāfi.

galan'tęrija, galan'tęrijah *f.* *sitna roba i pribor; usp.* pozamęnt'ęrija, sitnarīja 2, sitničarīja. V Duč'anski v'ulici ti ję dučān z galan'tęrijom.

g'antęr, g'antęrof *m.* *posebno oblikovano drveno ležište bačve.* Vu vīsnkim po'drumima hr'astovi g'antęri znāju b'iti i pręk stō lęt st'ari.

gez'unthęjt *m.* *zdravlje u smislu: nazdravlje, kod kihanja ili ispijanja zdravica; usp.* n'azdravję. Gez'unthęjt s'ima za st'olom!

gospôcki *adj.* **1.** *gospodski.* Tô su gospôckę rîti. **2.** *izvještačen.* K'ak bi sę tô po gospôckomu r'ęklo? *sveza* gov'oriti po gospôckomu *govoriti štokavski.* **adv.** *od adj.* gospôcki; *gospodski; usp.* gal'antno. Gospôcki smo pr'ęšli.

gręnkôča, gręnkôč *f.* *gorčina; usp.* žuhkôča. Tô ję pęlînova gręnkôča.

gr'osa, gr'osih *f.* **1.** *starija štovana gospođa, ili vrlo bogata ili plemićkog porijekla; usp.* matr'ona. K Kr'acikima ję dohâjala gr'osa z Nõve Vęsi i sî su ji sę kl'añali. **2.** *baka; usp.* 'oma. Gospôcka d'ęca su za sv'oju b'abicu gov'orila gr'osa.

H

h'abęniks *m.* *puki siromah.* Ôñ ję grôf h'abęniks.

hâlbec, hâlbec *m.* *vrsta šešira, polucilindar; usp.* h'alpcil'indęr i p'olicilindęr. Varaždînski gosp'oni su gov'orili za s'ębę: hâlbec, lęjbec, špac'irštok i gam'ašę, tô ję 'ono k'ęj nam d'obro p'ašę.

h'am interj. *Onomatopeja zatvaranja gubice, usta kod ugriza.* Cüček ję sk'očil nâ mę i h'am za rôku.

hibrît, hibr'ida; hibr'idof *m.* *mješanac, križanac, hibrid.* Nęma v'išę d'obrę domâče korûze, sâmę hibridę sęjeju.

hlâčkice, hlâčkic *f. pl. t. ženske gaće.* M'oji stâri su drž'ali da ję ž'ęnskę g'ačę naglâs spomęnuti prôsto, p'ak su jih zvâli hlâčkice.

hmęl'išę, hmęl'iš *n.* *zemljište na kojem se uzgaja hmelj.* Na hmęl'išćima hmęl po špågama plęzi na visôkę stôpę.

hudodęlnik, hudodęlnikof *m.* *vrag, sotona; onaj koji čini zlo; usp.* vrâk, zl'otvor. Pr'iznala ję da ję z hudodęlnikom lęžâla.

I

ibęrmeňš, ibęrmeňšof *m.* *Nijemac kao čovjek nadmoćan ostalim rasama.* Ibęrmeňšę ję vrâk odn'ęšęl k'ak jih ję i don'ęšęl!

Īfkica, Īfkice *f.* žensko ime *Ifka*. Īfkica je ž'enska postâla, ali ju i d'alę z'oveju Īfkica.

'**iks**, 'iksa; 'iksof *m.* **1.** slovo *x*. *sveza* m'ęti 'iks n'ogę *imati noge koje se dodiruju u kolljenima*. **2.** matematički znak *x*. Z 'iksom se nępozn'anica označâvle. **3. adv.** *mnogo, često*. 'Iks pôt sęm ti r'ękęl, a tî nę poslûšaš!

inštruęrati, inštruęram; inštruęrani *pf. i impf.* *dati, davati instrukcije, instruirati; usp. podvũcati, podvuč'iti*. Inštruęraram ga matęm'atiku. D'obro je inštruęrani!

iskati, iščęm; iskani; *usp.* iskat *impf.* **1.** *tražiti; usp.* poiskati, preiskāvati, tręgati, zaiskati. Iskali smo ga cęli dân, a ôn se na dręvo skrîl. Išci! dę si bîl, bîl si ĩskani! Nęjdi ga po k'rčmah ĩskat, tę bu zbîl či ga nâjdeš! **2.** *zahtijevati; usp.* zahtęvati. Jâ iščęm sv'oju prav'icu. *izr.* ĩščę a m'oli B'oga da nę nâjde *nije mu stalo; ĩskati vręga izazivati nevolju; ĩskati b'atineę provocirati jačęg*.

'**izgon**, 'izgonof *m.* *izgon, protjerivanje*. D'obil je 'izgon z Var'aždina.

J

j'akn, j'aknof *m.* *haljetak, kratki kaput, dio ženskog kostima; usp.* r'ękl, r'ękleč, v'intęrica. N'osi kožnâtoga j'akna. V zâdnę vręmę se je p'očęlo gov'oriti j'akna, ali tō nam je d'ošlo z 'istoka.

j'alof, -ova, -ovo *adj.* **1.** *neplodan, jalov; usp.* stęřîlęn. Ž'ęna mu je j'alova, pa dr'ugdi d'ęcu dęla. 'Ima j'alovoga mōža, p'ak ji sōset d'ęcu dęla. **2.** *koji je bez rezultata*. J'alof p'osęl.

jâmbirati, jâmbiram *impf.* *predbacivati, rogoboriti; usp.* jâmrati. Ž'ęna mi cęli dân jâmbira.

j'apek, j'apekof *m.* *hip. od j'apa; tatica; usp.* j'apica. N'ašęga j'apeka v'išę ni. *sveza* stâri j'apek *djedica*.

jutęřnica, jutęřnic *f.* *rana jutarnja misa; usp.* zorn'ica. Jutęřnice su za sv'ibańské pob'ožnosti.

K

kabar'et, kabar'etof *m.* **1.** *malo zabavno kazalište.* Kabar'etof k'k 'ustanovah při nas nî. **2.** *kabaretska predstava.* V'ěček ję režžiral čet'iri kaber'etę.

kãčęc, kãčca; kãčcof *m.* *mužjak zmije; usp.* k'ača. Hũdi ję k'ak kãčęc.

Kâlnik *m.* *Kalnik, rubna planina Hrvatskoga zagorja.* Na Kâlnik pęmo pr'ek Nõvoga M'arofa.

k'ęjkafski *adj.* *kajkavski.* Či ję 'istina da ję j'ęzik t'im l'ępsi č'im 'ima v'išę vokãlof, 'unda ję k'ęjkafski l'ępsi od drũgih. Či na tęļeviziji 'očęju będãka od n'ekoga napr'aviti, 'unda mu v vũsta dãju k'ęjkafskę ręči.

k'itničar, k'itničarof *m.* *obrtnik koji izrađuje modne detalje, kitničar.* D'ęņę bi za k'itničara r'ękli diz'ęjnęr m'odnih detãlof.

klõpčica, klõpčic *f. dem.* *od klõp i klõpa; klupica.* Nãs sę v škõli z klõp nę v'idlo, a d'ęņę v klõpčicah sędiju.

kmęt, kmętof *m.* *kmet.* Kmęt k'oj ję j'ęzęro s'ędęmsto s'ędęmdęšet s šęstoga l'ęta Var'aždina v'užgal b'il ję Srãkar.

kn'igovęža, kn'igovęžah *m.* *knjigovęža.* M'ajęri i Škr'ínariči su b'ili kn'igovęžę z kol'ęna na kol'ęno, a d'ęņę ję p'vi g'ospon Kaniški.

kopîņę, *n. zb.* *od kop'ina; grmlje kupina.* N'iti cũček za zãjcom nęjđę v kopîņę.

L

lažãriti, lažãrim; lažãreni *impf.* *prevoziti lađom ljude i robu.* N'ęgda su pri Hrãščanima lažãrili pr'ęk Drãvę. P'ęņęzi od lažãręņę r'obę su 'išli v'ęlikomu žũpanu.

lęmati, lęmam; lęmani *impf.* *tući, udarati, mlatiti; usp.* b'iti, mlãtiti 2, nalęmati, zlęmati. N'apil sę ję, d'ošęl ję d'oma i s'amo nas ję lęmal. S'aki dãn ję b'il lęmani.

l'igęštul, l'igęštulof *m.* *ležaljka na sklapanje; usp.* lež'alka, počivãlka. Mõj ję 'otęc, dã ję v'ęc b'il pr'ęk 'osęmdęšet, cęļę dãņę l'ęžal v l'igęštulu na dvor'išču.

lokãlpatri'ot, lokãlpatri'otof *m.* *osoba koja izražava privrženost užem zavičaju; usp.* domoļubec. I jã sęm lokãlpatri'ot k'ęj sę Var'aždina dotikãvlę i vidi mi sę da tõ nęję gręh.

lugârski *adj.* koji se odnosi na lugâr; *usp.* šumârski. V lugârski h'iži pr'i Lêpi b'ukvi v M'acju smo m'eli pîrvu k'êjksfsku olimij'açu.

L

l'igavo *adv.* *ljigavo, slinavo, odvratno; usp.* sl'inavo. L'igavo su mi sê v rît zavlačili.

l'ubavnik, l'ubavnikov *m.* *ljubavnik; usp.* prîlêžnik, š'oc. Sî 'osim môža znâmo da 'ima l'ubavnika.

l'ubič, l'ubičov *m.* *roto roman ljubavna sadržaja. Ž'ena č'ita l'ubičê, a môš krîmačê.*

l'ucki *adj.* *ljudski; usp.* čovêč'anski. L'ucku rêč bi od t'êbê č'uti štêl!

l'upki *adj.* *dražestan, ljubak; usp.* čêčê. L'upko dêtê.

M

Mad'ona *f.* *mati Isusova. V'alda nêma n'iti j'êdnoga slikâra k'oj nêjê sl'ikal Mad'onu.*

maš'inšlôsar, maš'inšlôsarof *m.* *strojobravar. Zv'učil sê jê za maš'inšlôsara a dêla na p'orti v kazališču, pa k'êj mu sê tô splatî?*

mêlodiôzen, -zna, -zno *adj.* *lijep za pjevanje, prihvatljiv za uho, melidiozan. Mêž'imorskê popêfkê su t'ak mêlodiôznê.*

mramorêrati, mramorêram; mramorêrani *pf. i impf.* *obojiti, bojiti bojama koje daju izgled mramora. Varaždinski crkvêni oltâri su drvêni, ali su z mramornâtimi fârbami pofârbani.*

m'ucaf, -ava, -avo *adj.* *mucav, koji muca; usp.* b'êkavi. D'oktor N'ovosêl v Var'aždinu lêči sê k'oji su m'ucavi.

N

nabîflati se, nabîflam se *pf.* naučiti napamet bez razumijevanja; *usp.* naštrëbati se. sê se jê nabîflal i pr'êšël.

nafalâtati; nafalâtam, nafalâtani *pf.* natrgati, narezati na prevelike komade; *usp.* falâtati, nakomãditi. V kãvu si nafalâtam kr'uha t'ak da mi ž'l'ica stojî. A š'unke su nam nafalâtali k'ak da bi ju z s'ëkirom nasêkël. Gřdo jê v'idëti t'ak nafalâtane komãde.

nagãñañe, *gl. im.od* nagãñati; *ganjanje*; *usp.* natirãvañe. J'emali smo 'auta na inval'icku p'ovlasticu i tã ti jê tãkvo nagãñañe z papërima da tẽ Bõk oslob'odi.

nevl'udën, -dna, -dno *adj.* neuljudan, bezobrazan, nekulturan; *usp.* neodg'ojeñi. Dã k sãšëdom dõjdëš n'ë sm'ëš nevl'udën b'iti!

nõri; norëši *adj.* **1.** lud; *usp.* 'abnormãlen, lût, umob'olën. V'idël sëm 'onoga n'ihovoga nõroga sîna. **2.** budalast. Nõri jê za nõm. Norëšëga stvõra nëšëm v'idël. *izr.* obeçãñe nõromu radûvañe *obeçanjima ne treba vjerovati*; dëla se nõri *pretvara se da ne zna*; nëj b'iti nõri *ne çini ludosti*; nõri jê za nõm *jako je zaljubljen*; ak sëm nõri nëšëm b'ëdast *iako sam lud ne radim na svoju štetu*; nëšëm nõri *nikada to neçu uèiniti*

O

ob'ajati, ob'ajam; obajani *pf.* obaviti bajaranje; *usp.* zaçãrati **1.** Ob'ajala jê št'alu i trîpot plûnula. Bë'tëžni su zãto k'ëj su b'ili ob'ajani.

oblj'ubljeni, *adj. pridj. t. od* oblj'ubiti; *obljubljen, popularan*; *usp.* populãren. Gal'ërija „G'arëstin“ jê oblj'ublëna međ Varaždñinci, ali mi se vîdi da ju poglav'arstvo b'aš ne šm'ëka.

odm'ëgliti, odm'ëglim *pf.* odmagliti, pobjeçi; *usp.* pob'ëçi. Odm'ëglil jê k'ak pëšja strëla.

ol'ajati, olãjam; ol'ajal, ol'ãjala; olãjani *pf.* oklevetati; *usp.* l'ajati **3**, optr'açati. B'aš s'akoga mõraš ol'ajati. Č'im si ž nõm prëstãñeš b'iti d'obër, mãm si olãjani.

opëť'ovnica, opëť'ovnic *f. vrsta nekadašnje neobavezne škole za bolje obrazovanje onih koji su završili samo četiri razreda pučke škole.* D'ëvëcto trëçë i çëť'rtë m'oja jê m'ama 'išla v opëť'ovnicu.

oškilâvęti, oškilâvęjem; *imp.* oškil'avi; *pridj. r.* oškilâvęli **pf.** *postati razrokim.* T'ak bŭljš da b'uš oškilâvęl. Oškilâvęlę d'ęneš operęraju.

P

pâcati sę, pâcam sę **impf.** **1.** *biti tretiran rasolom.* Š'unka sę nęjdužę mōra pâcati. **2.** *biti prisiljen na čekanje; usp.* č'ękati **1.** Nęčęm ga prijęti v kancel'ariju, n'ęk sę m'alo v'ani pâca!

peř'ušati, peř'ušam **impf.** **1.** *skidati perje; usp.* oper'ušati. Tr'ęba ję k'okoš peř'ušati. **2.** *komušati.* Kurŭza sę peř'uša. **3.** *pelješiti, pljačkati.* Peř'ušaju me na kârtama.

pimplęrâj, pimplęr'aja; pimplęr'jof **m.** *beskorisno traćenje vremena.* S'astanki su čisti pimplęrâj, sŭ sę dęlaju pam'ętni, n'iko niš neš naprâvi.

P'išta, P'ištę **m.** *obični oblik muškog imena Stjepan.* P'išta Sr'aka ję dir'ęktor Gl'azbęne škōlę.

podgr'ęti, podgręjem; podgręti **pf.** *podgrijati; usp.* gr'ęti, pregr'ęti **2,** prigr'ęti. Podgręla sęm ti c'ušpejza. Podgręta j'ęla neš jęm!

pr'oštęc, pr'ošca; pr'ošcof **m.** *kraći kolac; usp.* k'olęc. Navęk pr'ošca sōbom nęšem či meš cŭcki napâdneju.

R

racŭnak, racŭnakof **m.** *nastamba za patke.* Šč'isti racŭnaka i poškr'opi ga z karb'olom pr'otif t'ękutof.

ređ'uta, ređŭt **f.** *svečani bal; usp.* bâl. P'urgarskę ređ'utę, v ređ'utni sâli kaz'išča, b'ilę su nęjvękšę.

rešpolâvati, rešpolâvlam **impf.** *dijeliti na dva jednaka dijela.* Sv'ŭnu rešp'oriju, zvâdiju ju drōba i 'unda ju rešpolâvaju.

rezm'ęknuti sę, rezm'ęknęm sę; rezm'ęknęni **pf.** *razmaknuti se.* Rezm'ęknitę sę da prejšdem. Stōjitę rezm'ęknęni jęn od drŭgoga!

rīvati se, rīvlēm se *impf.* **1.** gurati se; *usp.* dorīvati se; gūžvati se **2.** narivāvati se, t'rpati se, zarīvati se. Rīvleju se k'ak da se zab'adaf deli. **2.** *nametati se; usp.* podēvati se. K'ej se rīvlēš dē tē nī tr'eba?

rōdļe, rōdlah *f. pl. t. samonice; usp.* sâņe. dōjdi z rōdlami na Bâšču.

S

sagdāšnica, sagdāšnic *f. svakodnevnica.* Navēk īsta sagdāšnica, nīš se ņe mēna, žīvīmo od p'fvoga do p'fvoga.

sēdālka, sēdālkih *f. način druženja, sjedaljka.* Pozvāla sēm p'uceņ na sēdālku da se m'alo pospom'inamo i kāvīcu spījemo.

shar'iti, sharīm; *imp.* sh'ari; sh'aril, sh'arila; sh'arjēni *pf. istući, premlatiti;* har'iti, zb'iti **2.** 'Oni d'ecu sharīju, p'ak jē mēr. B'um tē sh'aril kak vrāga. Či mē sharīš, bum odīšla. Sh'ari ga! B'ili su sh'arjēni pa su pob'egli.

s'ikak *adv. na svaki način, svakako.* Ž nīm se b'uš s'ikak mōral spom'inati.

sk'apčiti, skāpčim; *imp.* sk'apči; sk'apčil, skāpčila; skāpčēni *pf. 1. skopčati, zakopčati; usp.* k'apčiti, zak'apčiti. Pr'edi ņek odīdēš, sk'apči si hl'ačē. Do vrāta jē skāpčēna kak op'atica. **2.** sk'opčati. Nēsmo pl'atili račūn pa su n'am sk'apčili str'uju.

sprēp'asti, sprēpādņem; spr'ēpal, spr'ēpala, spr'ēpali *pf. potpuno propasti.* Kr'ej tākšnih prij'atēlof b'uš č'ist spr'ēpal. Sē jē vēč sprēpādnutih fabrīk.

Š

š fonetski lik prijedloga z (v.) ispred č, npr. z čēm (ščēm). š- *fonološka varijanta prefiksa z- ispred č, npr. šč'eknuti.*

šč'rbavēc, šč'rbafca; šč'rbafcof *čovjek krnjih zuba.* Šč'rbavēc sēm zāto k'ej nēmam pēņēs za socijālne zōbē.

š'ęgaf, -ava, -avo *adj. čudan, malo nastran; usp.* č'uđen. N'ękakšni jē š'ęgaf, nigdār ņe znaš k'ak bu ž nīm.

šlěgl, šl'ęgla; šl'ęglof *m. meso od buta*. Šlěgl ję za šn'icle.

šp'icn'amęn, šp'icn'amęnof *m. isto što cōna; nadimak*. S'aki prāvi Varaždinec ję męl šp'icn'amęna; jā sęm bīl K'uga, a prij'atęli su mi b'ili Lųj, Č'ika, B'očkica, Pęs, F'ędęr, G'ębi, B'olta, Stāri, P'ajo, Jęęęr, G'uba, B'ojko, Slōfke, Kap'usta, Š'uco, D'ęži, Č'ųč, Blāš i t'ak d'alę.

špōtati, špōtam; špōtani; *usp. špōtat impf. grđiti; usp. k'arati, kęfati, našpōtati, natręsati sę, pošpōtati, prod'ękovati 2, rībati 2, spovędati 2, zašpōtati*. Nęj mę špōtati, z'akęj mę špōtaš? Bīl sęm špōtani od m'amę. I ti sę podūfaš m'ęnę v m'oju h'ižu špōtat dōjti!

T

takęj *adv. takoder; usp. tak'ęjšę, tak'ožęr, tulik'ęjšę*. I bāžul šalātu takęj!

tekstīlni *adj. koji se odnosi na tekstīl*. V'artęks ję tekstīlna fabr'ika.

tęnkoč'utęn, -tna, -tno *adj. osjetljiv, senzibilan, tankoćutan*. Či si b'ol tęnkoč'utęn, g'orsę pręjđęš.

tōči sę, tōčem sę *impf. tući se; udarati se; usp. b'iti sę, stōči sę*. Tōkel sę b'uš po glāvi.

tremāš, tremāša; tremāšof *m. bojažljivac*. B'iti gl'umac č'ętrđęšet lęt i b'iti tremāš, pa k'ęj tī mīsliš k'ulko tō žifcof k'ošta!

t'užica, t'užic *f. riječ posuđena i usvojena iz stranog jezika*. Vu varaždīnskomu k'ęjkafskomu 'imaš t'užic k'ulko 'očeš.

U

ū interj. *Izriče negodovanje*. Ū, k'ęj si tō napr'avil?!

'undašni *adj. ondašnji; usp. ondāšni*. V 'undašņę vręme ję b'ilo č'ista dr'ugač. Tō su 'undašni zākoni k'oji v'išę nę vrędiju.

upr'avitęl, upr'avitęlof *m. upravitelj; usp. fęrv'alter*. Po nōvomu tę'atęrskomu zākonu upr'avitęl kazal'išča ję bōk i b'atina.

urlãtor, urlãtorof *m.* *pjevač zabavnih melodija koji je odbacio estetska pravila pjevanja.* J'eno vrẽmẽ su sî oponãli Taļãņẽ i sî su b'ili urlãtori.

uzãjti, uzãjdẽm; uz'ašel; uz'ašla; *pridj. r.* uz'ašli *pf.* *uziçi, doçi naviše, popeti se; usp.* vzãjti. Uzãjdi sîm ak sẽ podûfaš! V nẽbo uz'ašla Marîja bu B'oga mol'ila za nãs!

V

v prep. *Ispred bezvučnih šumnika izgovara se bezvučni par f, npr. v št'alu (f št'alu), v tãrk (t tãrk) u; usp. vu 1. s A a. smjer. V m'ẽņẽ glẽdi! Pẽš v Zãgrẽp? b. vrijeme. V nẽd'ẽlu sẽ nãjdẽmo! 2. s L a. mjesto. Poĩšçi v št'ali! b. vrijeme. A k'ak bu v zîmi?*

vãndrańẽ *n. gl. im. od vãndrati; putovanje bez cilja; usp. skitãrẽņẽ. Zaž'ẽļẽl sẽm sẽ vãndrańa.*

vãraš, vãrašof *m. grad; usp. grãt. Lûdi zẽ sẽl okãli Var'aždina ãdu v Zãgrẽp, v Č'akovẽc, Koprîvnicu i v Ivãņẽc, ali nigdãr nẽjdeju v Var'aždin, n'ẽgo v vãraš. I Varaždinec k'oj nẽ stanûjẽ vu sãmom c'ẽntru a tãm jẽ n'ẽķej kûpil, vẽlî da jẽ kûpil v vãrašu.*

vdûš *adv. uzdužno, po duljini. Z'akẽj si štr'ucu vdûš prẽr'ẽzal, pa nẽš t'ak v'ẽlikoga s'ẽndviča napr'avil!*

vmẽknuti, vmẽkņẽm *pf. postati mekanim; usp. odmẽkšati sẽ, zmẽkšati sẽ. Pffkaçi sẽ nẽ jẽju dok nẽ vmẽkanẽju.*

vudrimicîn, vudrimicîna; vudrimicînof *m. batine kao lijek. Lẽnost sẽ z vudrimicînom vrãçi!*

Z

zab'rcati, zab'rcam; zab'rcani *pf. čeprkanjem zakopati; usp. b'rcati. K'okoš si z j'ẽdņẽ strãņẽ n'ẽķej zab'rca. T'ak jẽ na tẽnko zak'opani k'ak zab'rcani mačkîni drẽk.*

zacẽjhmati, zacẽjhnam; zacẽjhmani *pf. označiti, zacrtati; usp. cẽjhmati, oznãčiti. Zacẽjhnaļ mi 'ono k'ẽj smẽm otp'ẽlati. Zacẽjhnaļo ti jẽ dẽ b'uš v'rtal.*

zadr'ignuti, zadrîgņẽm; *pridj. r. zadr'igli; zadrîgnuti pf. nateçi od debljine. Zadrîgẽļ jẽ k'ak pr'asẽc. Zadrîgnuti jẽ i k'ufrasti. Zadr'iglih jẽ obr'azof.*

z'apt, z'aptof *m. stroga disciplina, stega; usp. discipl'ina*. V z'aptu ga držî.

zar'ëči së, zar'ëkël sëm së *pf. 1. zavjetovati se; usp. zavët'ovati së*. Zar'ëkël sëm së Mëjki Bõžji B'istrički. **2. zabuniti se u govoru; usp. zabũniti së**. M'alo mi së jë zar'ëklo, a 'oni su tô mãm obrñnuli na svõj m'ëlin.

zdõlëç, zdõlca; zdõlcof *m. vjetar koji u Varaždinu puše samo zimi sa sjeveroistoka*. Zdõlëç zmrzãvlë.

zvûrclati, zvûrclam; zvûrclani *pf. izmoljakati, izmamiti od koga; usp. vûrclati*, zb'oksati 2, zmũsti, zn'uditi, zzmûklati. Zvûrclal jë od n'ëga së k'ëj jë m'ogël. Pïjë za zvûrclanë p'ënežë.

Ž

ž'acati së, ž'acam së *impf. ustručavati se; usp. ženëрати së*. nîš së nëj ž'acati, s'amo r'ëçi.

žl'abravi adj. brbljav; *usp. b'rbravi, l'ajaf*. Oj môžek môj drãgi, potëgni më vûn; ti žl'abrava b'aba, namo'oçi si klûn (*narodna pjesma*).

ž'ugica, ž'ugicah *f. dem. od ž'uga; guskica; usp. gõskica*. Ž'ugicë, r'acicë, p'icëki, p'ureki; së jë tû.

žurnal'istika f. novinarstvo; *usp. novinãrstvo*. Ako së z žurnal'istikom poš'ëno bâviš, b'udi sig'urën da b'uš d'obil po glãvi.

žvëgla, žvëglih *f. frula, pištaljka; usp. piščalica*. M'ama mi jë s'aki põt z B'istricë žvëglu don'ësla, k'oja jë b'ila naprãvlëna k'ak špac'irštok.

3.3. Kulturološki zapisi o gradu

Varaždinski je rječnik, između ostaloga, kulturološki zapis o gradu i okolici. U ovom odlomku kulturološki zapisi ponajviše prikazuju njegovu arhitekturu i povijest, političko uređenje, a onda i stanovnike i njihove navike, način života, svjetonazor i tradiciju.

arhîf, arhîva; arhîvof *m. pismohrana*. Varaždînski gr'acki arhîf, k'oj ję međ nejstaręšima v Hrv'acki, 'izdal ję v'ęć s'ędem knîk pr'otokolof Gr'ackoga magistrâta od 1209. l'ęta pa do 1671. l'ęta.

b'ager, b'agerof *m. gliboder, jaružalo, bager*. Z b'agerom su zr'ušili bar'oknu kapęlicu vu kapucînskomu vîtu i j'oš sę d'ęņes nę zna kô ję tô narędil; jâ znâm, ali n'ę smęm r'ęći.

B'anfica, B'anficeę *f. najnapučeniji dio grada Varaždina*. Pôl Var'aždina stanûję na B'anfici.

c'arica, c'aricah *f. carica*. C'arica i kraljica Marija Tęřęzija ję narędila da sę Varaždînska gr'ažanska gârada môra reorganizęrati i modęrnizęrati.

cęrkva, cęrkveę, cęrkęf *f. crkva; usp. cĭrkva*. Var'aždin ję pûn cęrkęf: žûpana, fratęrska, pavl'inska, uršul'inska, kapuc'inska, vĭdofska, florjâjska, Svęti J'osip, Svęti R'ok i Svęti L'ovra, a pri grôbjju sę zĭžę nôva.

c'ilęjba, c'ilęjbih *f. meta na streljani*. Vu varaždînskomu muz'ęju 'imaju p'osebno lępo osl'ikanę c'ilęjbe negdâšnih varaždînskih stręlcof.

darovnik, darovnika; darovnikof *m. darovatelj, donator; usp. donãntor*. Varaždînski p'urgari su b'ili darovniki varaždînskih cęrkęf.

deputãcija, deputãcijah *f. izoslanstvo*. Sl'obodni i kr'aļęfski grât Var'aždin męl ję privil'ęgiju slãna sv'oję deputãcije dir'ęktno na Požũnski s'abor.

divj'ina, divj'inah *f. divljina; usp. divl'ina*. Klãņęc vu k'ojęmu ję špĭlla V'indija zględi k'ak prãvi mãli otôčęc divj'inę vu pitômomu zãgorskomu môrju.

ęzicęr, ęzicęra, ęzicęrof *m. vježba u austro-ugarskoj vojsci; usp. vęžba*. Na stãrim špećijãlkama var'aždina naznãčęno ję da ję pri Hrašč'ici bĭl ęzicęrplac, dę ję v'ojska z kasãrneę v Optũjski v'ulici dęlala ęzicęr.

eksplodęrati, eksplođęram, eksplođęrani *pf. eksplođirati; usp. gr'unuti, rešpeļ'isnuti* sę. J'oš i vę su po Var'aždinu trãgi od eksplođęranih m'inah z k'ojima su p'okali z kasãnah.

fijakęrist, fijakęr'ista, fijakęr'istof *m. vlasnik ili kočijaš najamne kočije; usp. kočijãš*. Zãdnĭ fijakęrist v Var'aždinu, g'ospon Fũks, hmfl ję h'ĭladu d'ęvećto s'ędemdęšet šęšte.

g'otika, g'otikę *f.* *jedan od stilova u europskoj umjetnosti.* R'adi v'elikh 'ognof k'oji su p'unoput pohârali Var'aždin, m'alo nam ję g'otikę ost'alo.

gro'fica, gro'fic *f.* *od m. grôf; gro'fica; pripadnik visokog plemstva.* Gro'ficu Ęrd'ędi se stâri Varaždinci zgovârjali Ęrdödi, a d'ęņę ju zgovârjaju Erdędi.

grp, grba; grbof *m. grb, heraldički znak.* Varaždinski grp ję z pętnęjstoga vęka.

hõfm'ęštę, hõfm'ęštara; hõfm'ęštaro *m. upravitelj dvora; usp. kaštelân.* Varaždinci su sę navęk sv'adili z hõfm'ęštaro Stâroga grâda.

inštit'ucija, inštit'ucijah *f. institucija; usp. 'ustanova.* Varaždinsko kazal'iščę ję nęjvękša kult'urna inštit'ucija v čet'iri žup'anije hrv'ackoga s'ęvera.

jaha'ona, jaha'onih *isto što jaši'ona f. dvorana za učenje jahanja.* Domobrânska jaha'ona ję b'ila v M'ilički v'ulici. Još d'ęņę v M'ilički v'ulici stojĵju ostâtki jaši'one: za vręmę stâre Jugosl'aviję v'u ní ję bıl lôgor za h'itlęrofcę koji su dv'ęjsti tręčę pob'ęgli z N'ęmačkę, 'unda su na počętku r'ata fõlksdojčęřę, koji su z V'ojvodinę b'ęžali od R'usof, 'unda ję vû ní bıl pl'ac , pa zâbavę, pa 'izložba za varaždinski s'ęjem 'obrtnikof i 'unda sę p'očęla r'ušiti i 'ostal ję s'amo komât i d'ęņę su vû ní kancel'ariję.

klučâr, klučâra, klučâr *m. čovjek koji je službeno zadužen za zaključavanje i otključavanje varta, ključar.* Klučâr gr'ackih vrât ję môral p'osębnu prĵęgu pol'agati.

knĵznica, knĵznic *f. knjižnica; usp. bibliotęka.* Varaždinska knĵznica ję nęjstareša v Hrv'acki.

l'ančani *adj. koji se pokreće pomoću lanaca.* Na varaždinski stražârski kûli ję l'ančani môst.

l'ęgija, l'ęgij *f. veća vojna postrojba posebnih obilježja ili kvaliteta.* Hrv'acka l'ęgija, k'oja ję b'ila na 'Istočni fr'onti, męla ję v Var'aždinu b'olnicu v škõli kr'aĵicę M'ariję.

ļek'arna, ļek'arnah *f. novije za ļek'arna; usp. apotęka.* Fratęrska ļek'arna ję osl'ikana z R'angęrovim fr'ęskama.

Mažâr, Mažâra, Mažâr *m. Madžar.* N'ęgda ję v Var'aždinu b'ilo dôst Mažâr *of: Nâži, Sękęļi, K'ęřęstęši, a stâri Kęgļevič n'iti hrv'acki nęje znâl.*

magistrât *m.* *gradska uprava; usp.* poglav'arstvo. Magistrât na sr'edini, p'urgari na L'edini (*narodna rugalica*). Do vê jê zîšlo s'edem knik pr'otokolof varaždînskoga Gr'ackoga magistrâta od 1587. do 1673. l'eta; sî su l'atinski pîsani, a 'ono m'alo k'ej jê v 'nîma k'ejkafski, tô jê vu m'ažarski gr'afiji pîsano.

n'adomeštek, n'adomeška, n'adomeškof *m.* *nadomjestak, zamjena za što.* Za vrême drûgoga r'ata za sê smo m'eli n'adomeštekê, za kâvu, za p'rpêr, za bènžîn, a v „Ob'iteļi“ sëm č'ital, da su Švâbi napr'avili n'adomeštaka za zêļe i tô ot papêra.

neopl'eņeni *adj.* *neorobljen, neokraden.* Dâ jê s'rpska granâta trêsnula kr'ej Gr'ackê vêčnicê i dâ su sâ st'akla z štacûnof dôl scûrela, sî su 'izlogi ost'ali neopl'eņeni, sê jê ost'alo neť'ekhêno; Varaždîncima s'aka čâst.

pil'aster, pil'astra; pil'astrof *m.* *visoki stup na kojem su nekada živjeli pokornici, pustinjaci, pilastar.* Kîp Svêtoga 'Ivana Krstîteļa na Vîdofskomu plâcu jê na pil'astru.

rajôn, raj'ona; raj'nof *m.* *upravno područje grada; usp.* bećîrk, bl'ok. P'otlam r'ata jê Var'aždin bîl pod'eleni na raj'onê.

reškr'ipt, reškr'iptof *m.* *kraljevska naredba.* Vu pr'otokolima varaždînskoga gr'ackoga magistrâta jê prepîsani reškr'ipt c'arice i kr'aļice Marîje Têr'ezije z j'ezêro s'edemsto pêdesêtogoga l'eta vu k'oĵemu pišê da sê Varaždînska gr'ažanska gârda môra rekonstruirati i modernizêrati!

s'alter, s'alterof *m.* *sedlarski i remenarski obrtnik; usp.* sedlâr. D'eņes jê v Varaždînu 'ostal s'amo jên s'alter, J'oka Rog'ina, a Kol'enko J'akop jê zdâvna hmfl.

š'anc i Š'anc, š'ancof *m.* *nasip.* Š'anc jê v Var'aždinu t'očno odrêženi nâsip, po k'oĵemu jê do počêtkâ tridesêtih lêt p'elala vôska želêznica gr'ofa Bomb'elêsa, spajajûč varaždînski k'olodvor z 'nêgovom fabr'ikom šp'iritusa v Pêtrijânecu i z dv'orcom 'Opêka pri V'inici. D'eņes Š'anc slûži kak drûga l'inija 'obranê od p'oplave rêķe Drâve.

špr'icauto, špr'icautof *m.* *autocisterna za polijevanje ulica.* K'ak n'egdi do pêdesête v Var'aždinu nî b'ilo asfalta, špr'icauto jê polêval v'ulice da sê ne zdižê pr'ašina. Tâj stâri „S'aurêr“, k'oj jê sk'orom čêtrdesêt lêt polêval varaždînskê v'ulice i k'oĵega jê v'ozil jêd'ino g'ospon Gr'ašič, zvâl sê jê s'amo „špr'icauto“ i n'ikak dr'ugač. Na vrâtima mu jê bîl varaždînski gîp v 'anžêlovih rôkah, ali su komun'isti z sîvom fârbom prêm'azali 'anžêla, ali su 'nêgovi p'rsti v gîbu ost'ali.

Ž'upa, ž'upah *f.* župa, crkvena teritorijalna jedinica; *usp.* fara. Ž'upa svētogā N'ikolē jē nejstarēša varaždīnska ž'upa.

3.4. Anegdote iz Rječnika varaždinskoga kajkavskog govora

Rječnik društveno naslijeđe Varaždinaca bogato prikazuje kroz anegdote iz života ljudi. Odnosno, prikazuje razne priče iz života ljudi koje opisuju čudan, neobičan ili smiješan događaj. Ovaj odlomak donosi niz reprezentativnih primjera.

ank'ęta, ank'ętah *f.* ispitivanje javnog mnijenja, anketa. Napr'avili smo an'kętu, k'ęj bi lūdi št'ęli ględati v kazal'išću, pa smo v'idlli da vękš'ina 'opčę nę zna k'ęj sę v kazal'išću glęđi.

Bodor'odičīn *adj.* koji pripada Bogorodici; koji predstavlja Bogorodicu. Klęči pijāna b'aba pr'ęd Bogor'odičīnim kīpom i lamęntęra: - Tī Marīja, jā Marīja, pa smo si glīh; tī si p'una mi'losti, jā sęm p'una r'akije, pa smo si glīh; tvōj sīn ję sk'ončal na krīžu, mōj na gālgame i pāk smo si glīh.

c'apfnštręjh, c'apfnštręjhof *m.* povečerje, mirozov. Dā smo z p'urgarima b'ili v Koblęncu pri n'ihovim b'irgęrsoldātima, 'igrāli su n'am c'apfnštręjha z bōbnima i tō ję t'ak d'obro b'ilo da sęm jā na rīt 'opal.

c'ęjhunk, c'ęjhunga, c'ęjhungof *m.* nacrt; *usp.* nęcrt. Inžinęr ję c'ęjhunga naōpak obrnūl pa j'ęna zgr'ada v ž'uręku 'ima štęnge na v'ulicu.

c'ifraști, *adj.* urešen, kičen, dotjeran. C'ifraști Andibid'andi. Pokōjni g'ospon Andibid'andi ję tō 'imę sām s'ębi zm'islil j'er nī znāl k'ak sę č'ita „andy by dandy“. Bīl ję navękę oblęčęni po zādni m'odi.

cigar'ętpapęr, cigar'ętpapęra; cigar'ętpapęrof *m.* papir za uvijanje duhana, pravljenje cigareta. Duhāna smo j'oš n'ękak nabāvlali, ali cigar'ętpapęra nī b'ilo, pa smo duhāna v nov'inę zamātali.

c'rnęc, c'rnca; c'rncof *m.* crnac. Dā sę ję pokōjna gospā Šāvorič p'vi pōt rukūvala z c'rncom, poględala si ję li ji š'aka nī ostāla črna.

d'urak *m.* vrsta jednostavne kartaške igre u kojoj svaki od suigrača ima vlastiti adut. Mōj br'at sę pri d'uraku t'ak ręs'rdil da ję kārte po kūhini h'itil.

emgêjac, emgêjca, emgêjcof *m. startni pištolj, pištolj koji puca ali ne izbacuje zrno; usp. plašivčec*. Z emgêjacom sëm ga spl'ašil, m'islil jë da jë prâvi.

es'ënc, es'ëнца, es'ëncof *m. koncentrirana octena kiselina*. Spîl jë es'ëнца i vës jë zn'utra zg'oreļ.

izvižâč, izvižâčca, izvižâčcof *m. izviđač, skaut; usp. sk'aut*. Mî k'oji smo k'ak arheol'oška êk'ipa prëiskâvali špîļu V'indiju gov'orili smo za izvižâčë: Mëla m'ati trî sîne, dvâ su b'ili spam'ëtni, a trëči izvižâč.

kleptomân, kleptomânof *m. osoba s bolesnom težnjom za krađom, kleptoman*. Mî z 'običnih fam'ilijah smo b'ili tâti, a 'oni z fînih fam'ilijah kleptomâni.

kl'učanica, kl'učanic *f. ključanica; usp. br'ava*. Lûkal jë č'ëz kl'učanicu, potëgnul ga jë pr'opuh i vë 'ima katâra na 'oku.

komunîst, komun'ista, komun'istof *m. komunist; usp. partîjëc*. J'ëdnoga m'ojeğa poznâtoga su s'ëdëmdëset p'fve h'itili z p'artijë. S'ikak jë štël nazâj, ali ga nësu št'ëli. Dëvëdësetë v jëšën napîsal jë da jë navëk bîl jugoslav'ënski orjëntërani i t'ak jë pâ p'ostal komunîst, ali mu së Jugosl'avija prëd n'osom rëspâla. P'fvi komun'isti su b'ili 'Adam i 'Eva, svëti trî krâli, 'Isus i 'apoštoli; 'Adam i 'Eva su žîvëli v r'aju, a b'ili su göli i b'osi; svëti trî krâli su 'išli za zvëzdom, a d'ošli su v št'alu; 'Isus jë z pët kr'uhof i dvë r'ibë nahrânil cëli nârot, a 'apoštoli su b'ili n'ëpismëni, a drûge su v'učili p'amëti.

lâjaņë, *n. gl. im. od l'ajati; lajanje, lavež*. Dâ sëm bîl dëčëšîne sëm 'išël nav'ëčëc d'oma z kîna, pa sëm zal'ajal – a d'obro sëm l'ajal – po sîm v'ulicam naokôli jë p'očëlo tâkvo lâjaņë da su së sv'ëtla po h'izah p'očëla vuž'igati.

muzêj, muz'eja; muz'ejof *m. muzej*. Profësorica Š'imunič, ravnat'ëlica varaždînskoga muz'eja jë mlâda i zg'odna i sî za nû vëlijju: - T'ak mlâda, p'ak v'ëč za muzêj!

r'acëk, r'acëka, r'acëkof *m. dem. od racâk; pačić*. Vlâdač i T'onko su stîskali r'acëkë da vîdiju čîj bu b'olë dr'isnul, pa su jih zmûzgali.

r'ačlaņë *n. gl. im. od r'ačlati; loše izgovaranje glasa „r“*. Vîdi mi së da jë r'ačlaņë mod'ërno; na televizîji m'oreš gov'oriti s'amo ako r'ačlaš, fëflaš ili m'ucaš.

rëvërans, rëvëransof *m. koreografirani naklon iz doba francuskog klasicizma*. Rëžis'ëri Molëra dëvleju v d'ënešîne vrëme i oblâčiju v mod'ërne kostîme në zâto k'ëj bi n'ëkej

nôvoga št'ëli napr'aviti, n'ëk zâto j'ër mlâdi gl'umci n'iti rëvërânsa nê znaju napr'aviti, a n 'iti nos'iti kostîm z 'onoga vr'emëna!

svir'ačičin *adj.* koji se odnosi na sviračica. J'ëdna nam jë ž'ënska tumãčila da su svir'ačičinë n'oğë na „ô“ j'ër sv'ira č'ëlo, pa su ji së n'oğë po n'ëmu zvînulë.

š'antavëc, š'antafca; š'antafcof *m.* šepavac. J'ën š'antavëc, Mež'imurëc, hõdal jë po Var'aždinu kak tëžžak i nâm d'ëci klël jë m'atër horv'acku.

šëkrëfâr, šëkrëfâra, šëkrëfârof *m.* čistač septičkih jama. Vë šëkrëfâri 'imaju 'autë i pûmpaju dr'eka z j'amë, a n'ëgda su v'ozili vu v'ëlikomu lâgvu i së jë smrd'elo, a mî smo krîčali da p'ëljaju med'icu.

t'ëkut, t'ëkutof *m.* tekut, Mallophaga, nametnik na peradi. Zavlëkël sëm së v kokošînak i vân sëm zîšël pûn t'ëkutof, č'ak po 'obrvama, pa më jë starëši br'at h'itil v l'agëf z v'odom.

začînkati, začînkam; začînkani *pf.* izgubiti u igri činkanja; *usp.* ščînkati. Začînkal sëm g'umbë z hlâč, pa sëm jih môral do dôma drž'ati da mi në opâdnëju.

4. ZAKLJUČAK

Rječnik Varaždinskoga kajkavskog govora priča povijesnu priču razvoja tog kraja te ukazuje na autohtonost govora, međuljudskih odnosa, tradicije i arhitekture. Osim toga, prikazuje izrazitu autorovu posvećenost sastavljanju rječnika te želju za prikazivanjem što autohtonijih životnih i mjesnih rečeničnih primjera. Prema tome, autor ne skriva narušene međuljudske odnose, međusobna zamjeranja, psovke kao ni jedinstvene pošalice, nestašluke, zadirkivanja, prijateljstva i bliskosti te hrabrost kao i jad stanovnika za vrijeme raznih ratnih događanja. Time su bogato prikazane riječi posuđene iz drugih jezika kao i sarohrvatske riječi. Sve to čini jedinstveno i specifično kulturno naslijeđe ljudi tog kraja koje se duboko usađuje u mentalitet te prenosi s naraštaja na naraštaj. Kroz jezik učimo kako se odnositi prema drugima, kako iskazati svoje emocije, potrebe i stanja ali i prepoznati isto kod drugih. Osim leksikografskog i dijalektološkog značaja za kajkavski govor, ovi će zapisi pridonijeti i upoznavanju s društvenim naslijeđem ljudi i poviješću tog kraja.

S obzirom da je jezik odraz kulture i povijesti govornog područja i mnogo govori o događajima kroz prošlost, treba biti očuvan ali i obogaćivan kako bi se očuvala njegova autentičnost. Jezik je dinamičan i promjenjiv. Odnosno, uslijed jezičnih dodira, miješanja i posuđivanja te novih trendova dolazi do promjena u jeziku što se kontinuirano odražavalo kroz povijest i u sadašnjosti. Dakle, može se zaključiti da, iako posuđivanje riječi obogaćuje jezik i čini ga modernim te ukazuje na prihvaćanje i miješanje kultura i olakšava komunikaciju na globalnoj razini, ujedno nosi i određene rizike te negativne posljedice posuđivanja riječi. To se odnosi na rizik zanemarivanja razvoja vlastitog jezika, smanjenja vokabulara mladih i zbunjivanja starije populacije. Zato, njegovanje govora i jezika donosi očuvanje identiteta i pričanja povijesti određenog područja.

LITERATURA

- Gotal, L. (2014). *Kulturno značenje grada Varaždina*. Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin (Vol.No.25 str. 573-593).
- Hrvatski povijesni portal. (2007). *Varaždin – kratko putovanje kroz povijest*. Preuzeto 16.5.2022. [Varaždin – kratko putovanje kroz povijest | Hrvatski povijesni portal](#)
- Horvat, R. (2020). *Kulturna povijest grada Varaždina*. Varaždin: Gradski muzej Varaždin.
- Jembrih, A. (1992). *Rukopisno kajkavsko jezično blago Matije Valjavca*. Kaj, XXV, str. 17-26, Zagreb.
- Kolar, J. (2014). *Varaždinske tiskare od 16. do kraja 19. stoljeća*. (Neobjavljeni diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska.
- Lipljin, T. (2002). *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin d.o.o.
- Lončarić, M. (1996). *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lončarić, M. (1988). *Govor Varaždina i okolice*. Radovi Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Vol.No.2 str. 477-486). Varaždin.
- Lončarić, M. (1982). *Prilog podjeli kajkavskog narječja*. Hrvatski dijalektološki zbornik (Vol.No.6 str. 237-245). Zagreb.
- Maserić, J. (2003). *Varaždinski rječnik – do sada najopsežniji kajkavski dijalektni rječnik*. Hrvatski dijalektološki zbornik (Vol.No.12 str. 189-194). Zagreb.
- Portal Grada Varaždina. (2022). *Zemljopisni položaj Varaždina*. Preuzeto 15.5.2022.: [Zemljopisni položaj Varaždina \(varazdin.hr\)](#)
- Projekti.eu. (2022). *Poticaji i potpore Varaždinska županija*. Preuzeto 20.5.2022. <https://projekti.eu/informacije-o-natjecajima-teritorijalno/poticaji-i-potpore-varazdinska-zupanija/>
- Šojat, A. (2002). *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora Tomislava Lipljina*. Kaj, XXXV, str. 119-120, Zagreb.
- Špancirfest.hr. (2021). *Špancirfest 2021- Google fotografije* Preuzeto 22.5.2022. [Špancirfest 2021 - Google fotografije](#)
- Varazdinske-vijesti.hr. (2022). *Tomislav Lipljin (1937.-2008.) – zaljubljenik u kazalište i kajkavski izričaj*. Preuzeto 23.5.2022. [Tomislav Lipljin \(1937.-2008.\) – zaljubljenik u kazalište i kajkavski izričaj - Varaždinske Vijesti \(varazdinske-vijesti.hr\)](#)

Varazdinska-zupanija.hr. (2022). Povijest. Preuzeto 16.5.2022. [Povijest - Varaždinska Županija \(varazdinska-zupanija.hr\)](https://www.varazdinska-zupanija.hr/povijest)

Varazdinski.hr. (2020). Na današnji dan 2008. godine umro je glumac Tomislav Lipljin. Preuzeto: 24.5.2022. <https://varazdinski.net.hr/vijesti/drustvo/3829052/na-danasnji-dan-2008-godine-umro-je-glumac-tomislav-lipljin/>

Županić, S. (2021). *Germanizmi u Varaždinskom govoru*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska.

IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Zahvaljujem mentoru, prof. dr. sc. Đuri Blažeki za pomoć pri odabiru teme diplomskog rada, kao i za savjete i sugestije tijekom perioda istraživanja teme.

Iva Marić
